

Vaikų fantazavimo ir melo priežastys, ką daryti?

Vaikų melavimas ir fantazavimas normalios vaiko savimonės ir raidos proceso dalis ikimokykliniame amžiuje. Visi norime užauginti sveikus, sąžiningus vaikus. Todėl normalu, kad nerimaujame, kai vaikas pamelavo, o kartais ir linkstame patikėti vaiko melu, nes juk vaikai atrodo tokie nekalti ir mieli, arba sakome, kad mūsų šeimoje ugdome dorą, todėl pas mus melo nėra. Tačiau prisipažinkime, kad ir patys suaugę, kad ir nenorime, bet dažnai pameluojame. Pvz., esame pakviesti pietų ir patiekalas iš viso mums nepatiko, bet paklausti, ar skanu, iš karto sakome „taip“.

Kanadoje esančio Vaterlo universiteto mokslininkai atliko tyrimą, kurio metu stebėjo vaikus jų pačių namuose. Tyrimo metu nustatyta, kad 96 procentai vaikų linkę meluoti įvairiose situacijose. Keturmečiai vidutiniškai melavo kas dvi valandas, šešiamečiai – kas valandą. Psichologas P.Ekmanas teigia, kad vaiko melas – tai pirmas ženklas, liudijantis, kad tarp jo ir suaugusiojo atsirado vietos nepasitikėjimui/ netikėjimui, kad mama ir tėtis jam pagelbės ištikus sunkumams. Dar vaiko melas – tai nepasitikėjimo asmeninėmis jėgomis rezultatas. Psichologai mano, kad vaikai iki 2-3 metų tiki, kad tėvai žino viską, todėl juos apgaudinėti beprasmiška, ir tik vėliau, kai jiems sueina 3-4 metai, vaikai supranta, kad tėvai nėra visagaliai, todėl galima šiek tiek ir pameluoti.

Melas kartais yra puikus indikatorius, leidžiantis suprasti, ar sklandžiai ir tinkamai vystosi vaikas. Melavimas reikalauja tam tikrų gebėjimų, sudėtingo mąstymo: kad vaikas pameluotų, jis turi atskirti realybę nuo fantazijos, ne tik turi įsivaizduoti kažką, kas yra netiesa, bet ir nuspėti, kaip bus reaguojama į jų pasakas, atsiminti netikrą istoriją ir ją tęsti bei kontroliuoti impulsyvų norą pasakyti visą tiesą. Kuo vaikai vyresni, tuo geriau meluoja.

Yra skiriamos priežastys, kodėl meluoja ir fantazuoja vaikai. Šiame straipsnelyje aptarsime melo priežastis ir, ką galima su tuo daryti.

Maži vaikai meluoja todėl, kad jie dar neatskiria, kas yra tiesa, o kas – išsigalvojimas, fantazavimas arba melavimas.

Yra teorijų, kurios sako, kad meluoti žmogus išmoksta ankstyvoje kūdikystėje. Kūdikis verkia, kai nepatenkinti jo valgymo, saugumo, ramybės, švaros, fizinio ir emocinio kontakto poreikiai. Tačiau tėvai jį griebia ant rankų vos tik suirzus. Netrukus kūdikis jau garsiai rėks, kai norės būti čiūčiuojamas ir myluojamas.

Daugiausia teigiama, kad vaikai pradeda meluoti būdami maždaug dvejų ar trejų metų. Jaunesni nei 3 metų vaikai ne visada iki galo supranta, ką sako, dažniau tiesiog **eksperimentuoja su kalba ir įvairiais faktais**, kuriuos supranta apie šį pasaulį. Nuo 2,5-3 metų mažyliai meluoja **tyrinėdami** suaugusiųjų reakciją į apgavystę. Kai kurie

vaikai dar nemeluoja „iš tikrųjų“, bet jau būna linkę perdėti (pavyzdžiui, kitų giminaičių požiūrio į juos ar gautų dovanų skaičiaus tema), siekdami padaryti didesnę įspūdį kitiems.

Pirmieji melai dažniausiai naudojami paneigti vaikų netinkamą elgesį. Tačiau tai gali būti tiesiog **didelis noras pakeisti praeitį ir pasitaisyti, o ne apgalvotas melas**. Maži vaikai, sakydami, kad tai padarė ne jie, įsivaizduoja, jog tuomet jų tėvai nepyks ir anksčiau padaryta kiaulystė kažkokiu magišku būdu išsitrins iš jų atminties. *Vaiko melo priežastis gali būti noras nuo tėvų nuslėpti netinkamą poelgį, kad pavyktų išvengti barimų ir bausmių.*

Maždaug ketverių metų vaikai pradeda įsivaizduoti, ką kas nors kitas gali galvoti ir kaip reaguoti į jų melą. Jų melai tampa įtikinamesni, nes vaikai pradeda suprasti, ką žino ir ko nežino jų klausytojai. Jie jau gali atskirti melą nuo tiesos, žino, kad meluoti blogai, tačiau tuo pat metu nori patenkinti suaugusius, todėl meluoja užglaistydami blogą elgesį.

Kai vaikų vaizduotė labai laki ir jie kartais painioja realų pasaulį su fantazijomis, tokiu atveju, vaiko žodžių nederėtų vertinti kaip melo, o į juos žvelgti kaip į svajones, reiškiančias, kad vaiko psichika vystosi harmoningai. Vaikai supranta, kad jie ne visagaliai, o suaugę gali viską. Bet vaikas gali lengvai tapti supermenu, princese ir turėti magiškų galių. Vaizduotės žaidimai, fantazija yra būtini vaikų gyvenimo atributai, dažnai padedantys sureguliuoti emocijas. Nebarkite mažylio, švelniai pakoreguokite jo žodžius, pasikalbėkite apie jo svajones ir gyvenimą, apie malonius ir nelabai malonius dalykus. Jei vaikas fantazuoja ir kuria istorijas – galite paprasčiausiai į jas įsitraukti: „Tavo lėlytė naktį buvo išėjusi į kiemą? Oho, kaip įdomu! Papasakok, ką ji ten veikė?“ Taip pat suaugusiojo pareiga padėti pamatyti ribą: jei vaikas žiūrėdamas filmą, kur policininkas gaudo vagį motociklu skriedamas per 7 automobilius, sako, kad užaugęs bus policininkas, tėvai turėtų paaiškinti, kad jo noras yra puikus, bet policininkai neskraido per 7 automobilius, tai būna tik filmuose.

Išsiskyrimo, praradimų, padidėjusio nerimo ar įtampos laikotarpiais dažnai gali atsirasti net įsivaizduojamų draugų. Taip fantazijas apie žmogų, su kuriuo pasišneka, vaikas užpildo jam atsivėrusią tuštumą.

Kad galima pameluoti, vaikai dažnai atranda atsitiktinai. Mamai pasiteiravus vaiko, ar buvo kieme su draugais, jis, užsimiršęs, kad buvo vienas ant sūpynių, automatiškai pasako „taip“. Ir atsitiktinai, kaip dažnai ir padaromi atradimai, suvokia kad mama nežino, kur jis buvo. Iki tol ji žinojo viską. Tas pirmas „sėkmingas melas“ yra vaikui labai svarbus. Taip jis atranda, kad jo mintys priklauso tik jam, kad niekas, net mama, negali pamatyti, kas yra jo galvoje.

Vaikas gali meluoti siekdamas gauti dėmesio. Kartais vaikai meluoja net ir tada, kai būna tikri, kad aplinkiniai žino tiesą. Vaikų fantazijos paprastai kelia šypseną, tačiau vaikas tokią reakciją vertina kaip suaugusiųjų pritarimą, todėl ateityje būna linkęs

fantazuoti vis dažniau, o laikui bėgant nekaltos vaikiškos fantazijos gali virsti žalingu įpročiu meluoti.

Bijodami pasakyti tiesą, vaikai realybę pagražina. Neretai jie tokiu būdu nori išsireikalausti didesnio aplinkinių įvertinimo. Taip jie vaizduotėje kompensuoja savo tikrus ar įsivaizduojamus trūkumus. Pavyzdžiui, vaikas gali pasakoti, kad geriausiai iš visų perskaitė eilėraštuką arba greičiausiai bėgioja vaikų darželyje, arba buvo Vilniuje, kaip ir kitas vaikas. Tokie dalykai vyksta, kai vaikas jaučia, kad toks, koks yra, jis nėra pakankamai nuostabus, nesijaučia įdomus, mylimas. Užuoť barę, paklauskime: „Ar tikrai buvai bokšte, ar norėtum ten būti?“ O gal vaikas dar neskiria „vakar“ nuo „rytoj“ ir nori pasakyti, kad kaip tik su tėvais eis rytoj į tą bokštą?

Mamai paklausus, kaip sekėsi darželyje, mergaitė atsako, kad buvo liūdna ir verkė. Auklėtoja tuojau sureaguoja, kad mergaitė meluoja, nes darželyje gerai sekėsi, miegojo, žaidė. Jei panagrinėsime situaciją, pamatysime, kad gal mergaitė iš tiesų nubraukė ašarą, nes ilgėjosi mamos, bet auklėtoja to nepastebėjo. Bet gali būti tiesa ir tai, kad mama su ja kalbasi, žaidžia, o vakare tėtis draugauja, kai mergaitė pasiskundžia, jog blogai jaučiasi.

Gali būti, kad **mama, tėtis ar auklėtoja reaguoja į vaiką tik tada, kai jis nelaimingas.**

Jei pasiskųs, galbūt suaugęs žmogus priklaups prie jo, išklausys, geriau elgsis su juo, o gal už ką nors, ką jis neleistino padarė, nebars. Jei viskas gerai, teks žaisti vienam. Be to, gali būti, kad mamai sunku priimti, kad mergaitei linksma ir smagu be jos darželyje, ir vaikas yra ištikimas mamai, padeda jai jaustis vienintelei. Jei apsvarstytume įvairias hipotezes, labiau pasidomėtume mergaitės savijauta, labiau įsiklausytume į save, tai jos melas ne taip ir gąsdins, bus lengvai perprantamas.

Nebauskite ir nebarkite vaiko už melavimą: tokiu atveju jis pradės jaustis blogas ir toliau bijos pasakyti tiesą, ypač kai bus ką netinkamo padaręs, nes baiminsis vėl būti nubaustas. Tai savo ruožtu paskatins netinkamo elgesio dangstymą, melavimą vėl ir vėl. Jei dažniausias motyvas – išvengti bausmės, teks pagalvoti, kodėl jis mano, kad pasakęs tiesą, bus nubaustas. Jei vaiko melas niekam nekenkia, nereikia nieko daryti. Jei vaikas pasielgė netinkamai, įvardinkime tai, galbūt paaiškinkime pasekmę – jei jau suvalgei saldainius, tai nebus deserto, bet nedramatizuokime: suvalgęs saldainius, vaikas netaps potencialiu nedorėliu. Baisiausia bausmė vaikui – būti atstumtam, sužinoti, kad yra nebemylimas, netinkamas. Tada meluoti jam gali tapti gyvybės ir mirties klausimu.

Vaikai meluoja norėdami manipuluoti elgesiu arba suaugusiųjų požiūriu **dėl savo tikslų**, pvz., kad **gautų trokštamų dalykų**: vaikas gali kaltinti mamą pareikšdamas, kad močiutė visada duoda jam traškučių ar tėtis leidžia vakarais ilgai žiūrėti filmukus ir pan. Vaikai dažnai meluoja siekdami **išvengti kokių nors suaugusiųjų prašymų vykdymo**. Daugybė vaikų tingi valytis dantis, praustis. Klasikinis pavyzdys: vonioje čiurlena vanduo,

vaikas išeina neva nusiprausęs, o iš tikrųjų - sausutėlis. Ilgainiui tėvai pajunta, kad kažkas čia ne taip - vonioje užsibūnama per ilgai arba visas ritualas atliekamas žaibiškai - ir liepia išėjus parodyti rankas, dantukus. Gali būti, kad vaikas tiesiog tikrina tėvus siekdamas savo gyvenimą padaryti paprastesnį. Tėvų tikslas šiuo atveju - parodyti, jog vakarinis tualetas privalomas. Tik reikia stengtis nepykti. Jei esate tikri, kad vaikas nesiprausė, galite patylėti arba pasakyti, kad jūsų taip lengvai neapgaus. Po kelių bandymų vaikui atsibos.

Negėdinkite vaiko ir nevadinkite melagiu. Tokie žodžiai ilgainiui gali tapti vaiko savastimi. Geriau paprasčiausiai konstatuokite: „Tu ketinai nusiplauti rankas, bet jos vis dar sausos. Grįžk į vonią ir nusiplauk“.

Taip jūs pripažįstate, kad vaikas turėjo gerą intenciją: planavo plautis rankas, tačiau kartu ir parodote, jog realybė yra kitokia, taip pat pasiūlote sprendimą (nusiplauti rankas dabar). Nesudarykite vaikui sąlygų meluoti. Jeigu matote, kad jis kažko nepadarė, pvz., nesutvarkė kambario - neklauskite: „Ar sutvarkei kambarį?“ Geriau sakykite tiesiai: „Matau, kad tavo kambarys dar nesutvarkytas. Prieš einant į lauką/miegoti reikia susitvarkyti“.

Nereikia sakyti, kad vaikų melas piktybiškas. Padėkime suvokti, kad melas negali būti skatintinas dalykas ir kad tiesa visada išaiškėja. Mokyti sakyti tiesą galima net ir per pačius mažiausius dalykus, todėl pats pirmasis įrankis tam tikrai gali būti pamokančios knygos. Net jeigu jos ir nepadės visiškai atpratinti vaiko nuo melavimo, tai galbūt privers jį prieš meluojant nors sekunde susimąstyti. Na, o papildomas laikas su vaiku ir skaitymas jam apie svarbius dalykus tikrai padės kurti tvirtesnį tarpusavio ryšį, ir padidinti pasitikėjimą.

Galima pastebėti, kas tėvai ir patys moko vaikus meluoti (pvz., padėkoti už dovaną, nors ji nepatiko, nes taip elgtis mandagu). Mažesni vaikai ne visada supranta, kas yra tinkamas ir socialiai priimtinas melas, kuris parodo, kad esame mandagūs, todėl gali meluoti ir kitomis aplinkybėmis.

Sakoma, kad **vaikai savo elgesiu atspindi tai, kas dedasi jų šeimoje**. Jei jūsų atžala tampa amžinu melagiu, pats laikas pervertinti šeimos nuostatas ir savyje paieškoti klaidų, kurias darote bendraudami tarpusavyje bei su kitais. Pvz., močiutė moko anūką: „Dabar eisime valgyti ledų. Nors mama sakė, kad negalima, mes jai nesakysime“. Suaugusieji nenori eiti pas draugus ir telefonu pasakoja nebūtus dalykus, kodėl jie „negali“ ateiti. Suaugusieji neva mėto nekaltas frazes, bet *tai tikra melo mokykla*. Vaikai viską girdi ir mėgdžioja mus: kai tėvai kitus žemina, nuvertina, niekina ar pajuokia, vargu ar jie išmoks pagarbos. Vadinasi, ir reikalauti iš jo, kad nemeluotų, nepersistengtų fantazuodamas, bus beviltiška. Jei tėvams pagarba kitam žmogui - aukščiausia vertybė, to vaikas išmoks savaime.

7-12 metų vaikai gali meluoti: kai nori, kad kitas žmogus pasijustų geriau (pvz., kad mama nenuliūstų, vaikui gavus prastą įvertinimą mokykloje); išbandydami suaugusiųjų nustatytas ribas ir taisykles, taip pat kai jų nėra laikomasi pastoviai ir nuosekliai; kai neaišku, kaip tinkamai paaiškinti suaugusiesiems savo elgesį; esant pernelyg dideliems tėvų ar kitų suaugusiųjų (mokytojų, būrelių vadovų) lūkesčiams (pvz., jausdamas įtampą kai nespėja, jis gali pradėti meluoti, kad viską išmoko); melavimas gali tapti net įpročiu, siekiant atitikti reikalavimus; taip pat, kai nori pritapti prie savo bendraamžių, ar išsiskirti.

Melo tikslas gali būti apsiginti, kai ir nelinkę meluoti vaikai meluoja kritiškose, grėsmingose situacijose.

Pasikalbėkite su vaiku apie tai, kas yra tiesa, melas, sąžiningumas, pasakykite, jog norėtumėte ir jus pradžiugintų tai, kad jis saktų jums tiesą. Jeigu norime, kad vaikas saktų tiesą, pirmiausia jį padrąsinkime: „Tu pasielgei labai drąsiai, kad prisipažinai. Galvosime, ką daryti dėl netinkamo tavo elgesio, bet gerbiu, kad pasakei tiesą.“ Turime susitaikyti, kad tiesa dažnai bus nemaloni, ir pasiryžti ją priimti.

Parodykite vaikui, kad teisybė jums yra svarbiau nei elgimasis pagal jūsų norus ir nurodymus (jei kažkas neišeina – tada tenka meluoti). Kai vaikas nebijos bausmės už netinkamą elgesį ir žinos, kad jūs vertinate sąžiningumą – tai paskatins jį sakyti tiesą.

Nuolatinio melavimo išvengsite, jei mokysite vaiką pagarbos, jei namuose vyraus susitarimas, o ne prievarta, jei parodysite vaikui, kada melas peržengia ribas. Nebūtina rekti, bartis – pakanka pasakyti, kad jums labai nesmagu ir liūdna, jog jis melavo, ir dabar galbūt net nenorite su juo kalbėtis ar žaisti.

Parengė Klaipėdos PPT psichologė Vilma Šamonskienė

Naudota literatūra:

A. Kurienė. Kaip užauginti žmogų. Alma littera, 2017.

A.Vingras, J.Grikinienė, V.Žilinskaitė, D.Mickevičiūtė. Mamos žinynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016.

Interneto prieigos:

<http://www.manosveikata.lt/lt/temos/tevai-ir-vaikai/amzinas-melagis>

<https://www.delfi.lt/seima/idomu/kodel-vaikai-meluoja-ir-kaip-ismokyti-sakyti-tiesa.d?id=77291831#/>

<http://l24.lt/lt/nuomones--komentarai/item/226361-meluojantis-vaikas-protingas-vaikas>

<https://www.tavovaikas.lt/lt/lavinimas-ir-ugdymas/g-7667-kodel-vaikai-pradedameluoti-ir-kaip-atpazinti-mela>